

Suomessa julkaistujen almanakkojen ja kalenterien nimilistoja 1200–1800-luvulta

Vanhoina vuosisatoina Suomessa julkaistiin kahdenlaisia kalentereita. Ensinnäkin rukous- ja virsikirjoissa oli kalentereita, joita ei ollut tarkoitettu millekään nimenomaiselle vuodelle. Niissä oli lueteltu vuoden päivät, kiinteät juhlapäivät sekä pyhimysten merkkipäivät. Kalentereissa oli usein omana sivunaan taulukko, jonka avulla voitiin laskea pääsiäisen päivämäärä ja sen avulla muiden liikkuvien juhlien paikka. Kalentereissa oli myös erilliset merkit (ns. sunnuntaikirjaimet), joiden avulla saattoi sijoittaa minkä tahansa vuoden sunnuntaipäivät ja sen mukana muut viikonpäivät oikeille päivämäärille.

Toiseksi Suomessa julkaistiin erillisiä almanakkoja, jotka oli aina tarkoitettu yhtä nimenomaista vuotta varten. Almanakassa olivat valmiina paikoillaan kaikki kyseisen vuoden sunnuntait ja liikkuvat pyhät. Almanakka oli siten kätevämpi jokapäiväisessä käytössä, mutta se kelpasi vain yhdelle vuodelle. Seuraavalle vuodelle joutui ostamaan uuden almanakan.

Tässä esittelyssä käytetään almanakka-sanaa yhdelle nimenomaiselle vuodelle tarkoitetuista painotuotteista ja kalenteri-sanaa sellaisista tuotteista tai kirjojen liitteistä, jotka eivät olleet sidottuja mihinkään nimenomaiseen vuoteen.

Yliopiston almanakkatoimistossa on 2000-luvun alussa käyty läpi vanhat Suomessa ilmestyneet almanakat ja kalenterit ja koottu niistä nimilistat, jotka täydentävät aiemmin julkaistuja almanakkojen ja kalenterien nimiluetteloita. Esittelemme tässä nimilistat erikseen almanakkojen ja erikseen kalentereiden osalta.

I Suomen ruotsinkielisten almanakkojen nimilistat 1623–1809

Suomenkielinen almanakka alkoi ilmestyä vuonna 1705. Almanakan keskeisenä sisältönä olivat kullekin päivälle merkityt pyhimys- tai raamatulliset nimet, joista myöhemmin kehittyi suomalainen nimipäiväkalenteri.

Kaikkien suomenkielisten almanakkojen nimilistat 1705-1955 luetteloitiin 1950-luvulla ja julkaistiin Suomen almanakan juhla kirjassa (Nivanka 1975).

Suomenkielisten almanakkojen rinnalla Suomessa on julkaistu ruotsinkielisiä almanakkoja. Vuoden 1810 jälkeen ilmestyneiden suomenruotsalaisten almanakkojen nimilistat on julkaistu kirjassa *Från Adam till My* (Blomqvist 1999).

Suomessa tehtiin omia ruotsinkielisiä kalentereita myös ennen vuotta 1810. Ensimmäisenä suomalaisena almanakantekijänä pidetään Sigfrid Aronus Forsiusta, joka julkaisi almanakkoja vuosikerroille 1608-1623. Näistä useimmat oli laskettu koko valtakuntaa varten ja julkaistiin Tukholmassa. Vuoden 1623 almanakka oli kuitenkin

laadittu Turun horisontin mukaan, ja sitä voidaan pitää ensimmäisenä suomenruotsalaisena almanakkana.

Forsiuksen jälkeen oli suomalaisessa almanakkaperinteessä tauko, ennen kuin Turun Akatemian toiminta pääsi käyntiin. Akatemian piirissä julkaistiin vuoteen 1809 mennessä seuraavat ruotsinkieliset almanakat (vuosikerta ja tekijä) (Vallinkoski 1957; vuosien 1650 ja 1654 almanakat on löydetty Vallinkosken tutkimuksen jälkeen):

1623 Forsius
1650 Kexlerus
1654 Thuronius
1660 Thuronius
1663 Flachsenius
1664 Thuronius
1665 Thuronius
1671 Flachsenius
1672 Flachsenius
1674 Flachsenius
1676 Ringius
1678 Kexlerus nuor.
1681 Paulinus
1684 Voigt
1700 Tammelin
1701 Tammelin
1712 Tammelin
1717 Tammelin
1718 Tammelin
1719 Tammelin
1720 Tammelin
1721 Tammelin
1722 Tammelin
1723 Tammelin
1724 Tammelin
1725 Tammelin
1727 Hasselbom
1809 Ahlstedt

Lisäksi Turussa tehtiin almanakka vuodelle 1666, mutta Tukholman horisontin mukaan. Sen nimilista on täydellisyyden vuoksi otettu mukaan meidän kokoamaamme nimilistaan.

Tammelinin, Hasselbomin ja Ahlstedtin ruotsinkielisten almanakkojen 1712-1809 nimiluettelot eivät sisälly Nivangan koosteeseen, mutta sisältyvät nyt meidän luetteloomme.

Esitämme ohessa luettelot yllämainittujen almanakkojen 1623-1809 nimilistoista. Ensimmäinen luettelo etenee vuoden alusta vuoden loppuun ja siitä näkyy, mikä nimi kyseisellä päivällä on ollut eri vuosikerroissa. Toinen luettelo on nimien mukaan

aakkosjärjestyksessä, ja siitä saa viittauksen päivämääriin, joina kyseinen nimi on esiintynyt.

Tämän luettelon julkaiseminen täydentää Suomen almanakkojen nimilistojen luetteloinnin. Nivangan luettelossa oli kattava listaus suomenkielisistä almanakoista. Koska vuosien 1727 ja 1809 välillä ei Suomessa julkaistu erillistä ruotsinkielistä almanakkaa (vaan ruotsinkieliset saivat tyytyä Tukholmassa julkaistuihin almanakoihin), kattaa meidän luettelomme ja Blomqvistin luettelo kaikki suomenruotsalaiset almanakat.

Almanakkatoimistossa on tekeillä vielä riikinruotsalaisten kalenterien ja almanakkojen nimilistojen kokoaminen alkaen vanhimmasta tunnetusta ruotsalaisesta kalenterista 1100-luvun lopulta ja päättyen 1800-luvun alkuun. Riikinruotsalaisten nimien lista täydentää vielä Suomessa käytettyjen almanakkojen nimistön niiden vuosien osalta, jolloin meillä ei ollut omaa suomalaista tai suomenruotsalaista kalenteria, vaan jolloin on käytetty emämaan Ruotsin almanakkaa tai kalenteria.

Yliopiston almanakkatoimiston almanakka-arkistossa ovat skannattuina kalenteriaukeamat kaikista tallella olevista suomenkielisistä almanakoista sekä lähes kaikista suomenruotsalaisista almanakoista lukuunottamatta vuosia 1810-1899; näiden skannaus on tekeillä. Lisäksi almanakka-arkistossa on lukuisia 1600-luvun riikinruotsalaisia almanakkoja lähinnä sellaisilta vuosilta, jolloin Suomessa ei almanakkaa julkaistu. Kokoelmaa jatkuvasti täydennetään.

II Suomessa julkaistujen messu- ja virsikirjojen kalenterien nimiluettelot 1200–1888

Ensimmäiset Suomessa käytetyt kalenterit olivat käsin kopioituja sivuja ulkomailta tuoduista kalentereista. Niissä esiintyneet nimet on luetteloitu 1920-luvulla (Malin 1925). Malinin luettelo alkaa ensimmäisistä käsin kirjoitetuista kalentereista 1200-luvun alusta ja jatkuu Turun messukirjaan 1488.

Ensimmäinen Suomea varten painettu kirja, Turun messukirja, ilmestyi vuonna 1488. Sen alussa on kalenteriosuus, ja messukirjan tekstiosuudessa mainitaan lisäksi useita muita pyhimyksiä, joita katolisissa messuissa on kunnioitettu. Kaikki Turun messukirjassa esiintyneet nimet on luetteloitu messukirjan näköispainoksen jälkisanoina (Parvio 1988). Parvion listassa on useita nimiä, jotka eivät esiintyneet vielä Malinin yllämainitussa listassa.

Turun messukirjan jälkeen ilmestyneiden messu- ja virsikirjojen kalenterien nimistöstä ei löydy koottuna luetteloita. Mikael Agricolan rukouskirjassa 1544 oli alussa ensimmäinen suomenkielinen kalenteri. Seuraavalla vuosiadalla ilmestyi useita kalentereita, ensin Henricus Martinin 12-sivuinen Tabulae XII (1619) ja sitten lukuisia painoksia virsi- ja käsikirjoja, joissa oli kalenteriosuus. Kalenteriosuus oli mukana virsikirjoissa aina vuoden 1888 Turussa painettuun laitokseen asti. Kalenterit on esitelty Suomen almanakan juhlakirjassa (Melander 1957), mutta niiden nimiluetteloita ei tiettävästi ole missään koottuina. Siksi olemme laatineet yhtenäisen listan messu- ja virsikirjojen nimistöstä. Listaa varten on käyty läpi allaluetellut lähteet. Alussa oleva vuosiluku tarkoittaa sitä vuotta, jolla kalenteri on merkitty oheisiin nimiluetteluihin. Kalenterit on myös skannattu ja ne on sijoitettu almanakka-arkistoon.

1300 = Aarno Malin, Der Heiligenkalender Finnlands, Suomen Kirkkohistoriallisen Seuran toimituksia XX, 1925, s.147-152

1488 = Martti Parvio, Postscriptum, Kirjassa Missale Aboense 1488, näköispainos, Societas Historiae Ecclesiasticae Fennica ja WSOY 1988, s. 531-543.

1544 = Mikael Agricola, Rucouskiria / Bibliasta, 1544

1619 = Tabulae XII, Henricus Martini [Kemner], 1619

1621 = Soomenkielinen Wirsikiria, tehty M. Jacobilda Soomalaiselta, 1621

1646 = Manuale Finnonicum, toim. Jonas Raumannus, 1646

1652 = Manuale Finnonicum, toim. Ignatius Meurer, 1652

1668 = Johannes Gezelius, Suomenkielinen Wirsi ja Ewangeliumi kiria, 1668

1673 = Then Swenska Psalm Booken, 1673

1685 = Suomalainen Manuale ja Yxi täydellinen parattu Psalmi Kirja, 1685

1693 = Uusi Suomalainen Manuale ... Sisälläns pitävä Täydellisen Wirsi-Kirjan 1693

1733 = Uusi Suomenkielinen Wirsi-Kirja 1733 1763 = Uusi Suomenkielinen Wirsi-Kirja 1763 1792 = Uusi Suomenkielinen Wirsi-Kirja 1792

1813 = Uusi Suomenkielinen Wirsi-Kirja 1813

1828 = Wirsi-Kirja 1828

1861 = Suomalainen Wirsi- ja Ewankeliumi-Kirja 1861

1888 = Suomalainen Wirsi- ja Ewankeliumi-Kirja 1888

Virsikirjojen kalenteriosuuksissa oli nimien lisäksi historiallisia katsauksia menneisyyden tapahtumista. Nämä katsaukset ovat ilmestyneet yhteen koottuina 1900-luvun alussa (Neovius 1911). Neoviuksen kirja on liitetty skannattuna myös almanakka-arkistoon.

Tässä esiteltujen nimiluetteloiden pohjalta on laadittu myös yleistajuinen kirja pyhimysnimistä (Oja 2011).

Nimistön kokoamistyö almanakkatoimistossa oli mahdollista Helsingin yliopiston Kehityspalvelut Oy:n taloudellisen tuen avulla. Kiitämme Asko Palviaista, joka kuvasi virsikirjojen kalentereita, Arja Latvalaa, joka avusti kalenterien kokoamisessa, Olli Ojaa, joka auttoi nimiluetteloiden sisäänkirjoittamisessa, kalenterien kuvaamisessa ja skannaamisessa sekä pdf-muotoon saattamisessa, Saku Ojaa, joka kopioi almanakkoja mikrofilmeiltä ja Vili Ojaa, joka osallistui almanakkojen skannaamiseen.

Kesäkuussa 2011

Heikki Oja

Lähteet:

Blomqvist, Marianne: Förteckning över förnamnen i den finlandssvenska almanackan 1810–2000, sivut 25–90 kirjassa *Från Adam till My*, toim. Marianne Blomqvist, Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet, 1999

Malin, Aarno: Register zu den Heiligentagen, die in den Quellen des. 11. 13. Jahrh. auftreten, sivut 147–152 kirjassa *Der Heiligenkalender Finnlands* (Suomen Kirkkohistoriallisen Seuran toimituksia XX, 1925)

Melander, Toini: Suomen virsikirjojen kalendaariot ja näiden ajantiedot, sivut 25–48 kirjassa *Suomen almanakan juhlakirja*, Helsingin yliopisto ja Weilin & Göös, 1957

Neovius, Ad.: Suomalainen Ajantieto-kokoelma, Suomal. kirjall. seuran kirjapainon osakeyhtiö, 1911

Nivanka, Eino: Suomalaisen almanakan nimipäivät ja kiinteät juhlapäivät vuosina 1705–1955, sivut 183–290 kirjassa *Suomen almanakan juhlakirja*, Helsingin yliopisto ja Weilin & Göös, 1957

Oja, Heikki: Suomen kansan pyhimyskalenteri, Kirjapaja, 2011

Parvio, Martti: Postscriptum, sivut 531–543 kirjassa *Missale Aboense 1488*, toinen näköispainos, Societas Historiae Ecclesiasticae Fennica ja WSOY, 1988

Vallinkoski, J.: Suomen almanakat ja kalenterit 1608–1956, sivut 291–366 kirjassa *Suomen almanakan juhlakirja*, Helsingin yliopisto ja Weilin & Göös, 1957